

**Eva Gaigaliece**

# **Transnacionālo teroristisko organizāciju izmantotā vardarbība Kašmīras konfliktā – iemesli un ietekme**

## *Violence Used by Transnational Terrorist Organizations in the Kashmir Conflict – Causes and Effects*

### **Anotācija**

Indijas un Pakistānas konflikts par Kašmīru ilgst jau vairāk nekā 70 gadu, taču joprojām nav atrisināts. Tēma ir aktuāla, jo Pakistāna, atbalstot Kašmīras musulmaņus un ideju par “Islāma valsts” izveidi Kašmīrā, veicina transnacionālā terorisma izplatību Kašmīrā un musulmaņu ietekmi ārpus tās robežām. Kašmīras hinduistu masveida migrācija 1990. gadā, Kargilas karš 1999. gadā, uzbrukums Uri 2016. gadā un uzbrukums Pulvamas rajonā 2019. gadā ir tikai daži piemēri, kā transnacionālā terorisma izplatība Kašmīrā ir ietekmējusi konflikta virzību un abu valstu attiecības. Darba mērķis ir izpētīt transnacionālo teroristisko organizāciju izmantotās stratēģijas, noskaidrojot kopīgos un atšķirīgos paņēmienus un metodes, kas tiek izmantoti organizāciju mērķu sasniegšanā Kašmīras konfliktā.

Lai iegūtu daudzpusīgu informācijas analīzi, izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījumu metodes. Rezultātā iegūti unikāli dati un statistika par transnacionālajām organizācijām, kas mīt Kašmīrā, kā arī par to izmantotajām metodēm.

**Atslēgvārdi:** Kašmīra, teroristiskās organizācijas, terorisms, Indija, Pakistāna.

### **Ievads**

Mūsdienās Kašmīrā arvien vairāk izplatās Sīrijas, Irākas un Afganistānas terorisma iezīmes. Kašmīrā veidojas jaunas terorisma organizācijas, piemēram, *Islamic State of Jammu and Kashmir* un *Ansar Ghazwat-ul-Hind*, kas cīnās par Kašmīru kā “Islāma valsti”.

Pētījumā aplūkota vardarbība kā transnacionālo teroristisko grupējumu izmantotais elements Kašmīras konfliktā un tas, kādi uzskati, ideāli un

mērķi attiecībā uz Kašmīras teritoriju ir katram teroristiskajam grupējumam. Tā kā galvenie teroristu organizāciju avoti ir organizētas grupas un apvienības, kuras balstās uz politiskiem, etniskiem vai reliģiskiem uzskatiem, darbā analizēti dažādi transnacionālo teroristisko grupējumu līdzekļi, ar kādiem tiek ietekmēts Kašmīras konflikts.

Darbā izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījumu metodes. Darba novitāte ir analītisks pētījums par to, kādas transnacionālās teroristiskās organizācijas mīt Kašmīrā, kādas ir visu organizāciju stratēģijas Kašmīras konfliktā un tas, vai transnacionālo teroristisko organizāciju izmantoto stratēģiju pamatelementi un metodes ir identiskas.

Pētījuma teorētiskajā daļā analizētas dažādas teorijas par to, kas ir terorisms un transnacionālais terorisms, kāds ir organizāciju vispārējais raksturojums un kāda ir to strukturālā uzbūve.

Empīriskajā daļā pētīts, kādas transnacionālās teroristiskās organizācijas mīt Kašmīrā, kādas ir visu organizāciju stratēģijas Kašmīras konfliktā, vai organizāciju izmantoto stratēģiju pamatelementi un metodes ir identiskas un kā transnacionālās teroristiskās organizācijas ietekmē Indijas un Pakistānas konfliktu.

## **1. Literatūras apskats**

### **1.1. Kas ir vardarbība un terorisms?**

Starptautiskie tiesību zinātnieki ir secinājuši, ka terorismu kā vispārēju jēdzienu nevar definēt, taču drīzāk var definēt konkrētas darbības, piemēram, nolaupīšanu, ķīlnieku sagrābšanu. Reaģējot uz 2001. gada 11. septembra notikumiem, Apvienoto Nāciju Organizācija mēģināja formulēt visaptverošu terorisma definīciju. Visaptverošā konvencija par starptautisko terorismu paredz:

- jebkura persona izdara noziedzīgu nodarījumu šīs konvencijas izpratnē, ja persona jebkādā veidā izraisa terorismu,
- terorisms ir jebkuras personas nāve vai nopietni miesas bojājumi,
- terorisms ir nopietns kaitējums publiskam vai privātam īpašumam,
- terorisms ir bojājumi īpašumam, vietām, iekārtām vai sistēmām, kas rada vai var radīt lielus ekonomiskus zaudējumus, ja rīcības mērķis pēc tās būtības vai konteksta ir iedzīvotāju iebiedēšana [Golder & George 2004: 270].

Komunikācijas profesori Rovels Hjūsmans un Breds Bušmens uzskata, ka sākotnēji ir jādefinē agresija. Viņi agresiju definē kā uzvedību, kuras mērķis ir kaitēt citai personai. Visizplatītākā zinātniskā vardarbības definīcija ir agresijas veids, kas rada smagu fizisku kaitējumu.

Lai secinātu, vai vardarbība var būt politiski attaisnojama, ir nepieciešams iztirzāt politisko vardarbību atsevišķi no citiem vardarbības veidiem. Konkrētāku pieeju, norādot gan politisko avotu, gan vardarbības mērķi, ierosina politologs Edvards Mullers (*Muller*). Viņš uzskata, ka politiskā vardarbība ir vērsta pret režīmu (politiskās varas struktūru) un/vai pret noteiktām varas iestādēm, kuru pārstāvji ieņem konkrētus amatus režīmā [Muller & Weede 1990: 624].

Politikas zinātnieki dažādos pētījumos ir secinājuši, ka terorisms ir cieši saistīts ar politisko vardarbību. Tomēr terorisma definīcijas ir pret-runīgas un daudzšķautņainas. Klasiskajā teroristu organizācijas modelī ir stingri organizēta hierarhija, kas sastāv no mazām, izolētām kopienām, kuru locekļiem ir maz zināšanu par plānošanu un organizēšanu ārpus savas kopienas. Šādu organizāciju mērķi vēsturiski ir bijuši samērā vienkārši – gāzt kādu režīmu vai sistēmu vai arī izdzīt no savas zemes svešzemju spēkus [Turk 2004: 275].

## **1.2. Transnacionālo teroristisko organizāciju stratēģijas**

Teroristu uzbrukumus praktiski iedala divās kategorijās – iekšzemes un starptautiskajos jeb transnacionālajos uzbrukumos. Transnacionālais terorisms notiek, ja konkrētā valstī ir iesaistīti vainīgie, upuri, institūcijas vai valdības no citām valstīm [Wentz & Wagenhals 2004: 24]. Transnacionālais terorisms ir daudzdimensionāla problēma, kuras galvenais elements ir motivācijas veicinātājs. Vairāki teroristi ir racionāli domājoši un rūpīgi izvērtē, vai viņi var izraisīt pietiekami daudz satraukuma, lai sasniegtu savu mērķi, neizraisot pretreakciju, kas iznīcinās cēloni un pašu teroristu [Alaimo & Tong 2018: 23].

Zinātnieki gadu gaitā ir izvirzījuši vairākas teroristu stratēģijas un taktikas tipoloģijas. Veicot agrīno terorisma organizāciju analīzi, pētnieks Tomass Torntons ir izvirzījis piecus galvenos mērķus: morāles veidošana, reklāma, orientācija, pretējo spēku likvidēšana un provokācija [Kydd & Walter 2006: 55].

Teroristu organizāciju vardarbīgā stratēģija ietver bruņojuma laupīšanu, lai iegūtu ieroču un naudas krājumus, militārās operācijas vai drīzāk operācijas pret militārpersonām un palielināt represijas. Viena no galvenajām organizāciju taktikām ir nolauptāšana, ko bieži vien izmanto "piespēšanas nolūkos". Otrā galvenā terorisma taktika ir selektīva slepkavība. Tā var būt attiecināta uz "nodevējiem" no nemiernieku grupas. Savukārt trešā, galvenā taktika ir neselektīvs terorisms – sprāgstvielu novietošana sabiedriskās vietās [Kydd & Walter 2006: 58].

Teroristu organizāciju stratēģiju plānošana un izpildes laiki var svārstīties no dažām stundām līdz pat nedēļām, mēnešiem un gadiem, tāpēc organizāciju metodes un taktikas atšķiras. Pārsvārā teroristu organizācijas izmanto nolauptāšanu, spridzināšanu, raķešu palaišanu, dedzināšanu, slepkavības, bruņotus uzbrukumus un incidentus, lai būtu iespēja uzbrukt augsta līmeņa personām, svarīgām ēkām vai simboliem. Tiek izmantoti arī masu iedarbības ieroči, piemēram, pašnāvnieki, mašīnu spridzinātāji, aviācijas uzbrukumi, kiberuzbrukumi [Wentz & Waghensals 2004: 39].

## **2. Transnacionālās teroristiskās organizācijas Kašmīras konfliktā**

Pēdējā desmitgadē neviena cita teroristu organizācija tik spēcīgi nav ietekmējusi politisko domu visā pasaulē kā *Al-Qaida*. Šīs organizācijas dēļ dažādās pasaules valstīs mīt teroristu organizācijas, kurām ir tāda pati ideoloģija. Šobrīd Kašmīras konfliktā iesaistās vairākas *Al-Qaida* teroristu organizācijas.

Viena no ietekmīgākajām "Islāma valsts" organizācijām Kašmīrā, kas pamatā tiek uzskatīta par separātisko partiju un līderu aliansi, ir *The All Parties Hurriyat Conference*. Organizācijas pamatā ir "Islāma valsts". Organizācija tika izveidota 1993. gadā kā vadošā organizācija politiskajām un reliģiskajām organizācijām, kas vēlas panākt referendumu Kašmīrā. Tomēr vairāki pētnieki ir secinājuši, ka šīs organizācijas patiesā būtība ir cieši saistīta ar kaujinieku darbību un tās galvenais mērķis ir nodrošināt "Islāma valsts" leģitimitāti un darbību Kašmīrā [Zutshi 2005: 148–150].

Lielākoties organizācijas ir saistītas ar *Al-Qaida* starptautisko sunnītu islāmistu kaujinieku un teroristu organizāciju un "Islāma valsti", kas finansē

un atbalsta šo organizāciju funkciju izpildi Kašmīrā un dažādu teroraktu veikšanu. Kopumā Kašmīrā atrodas 24 transnacionālās teroristiskās organizācijas, kas ir saistītas ar *Al-Qaida*, septiņas transnacionālās teroristiskās organizācijas, kas ir saistītas ar "Islāma valsti", kā arī 19 transnacionālās teroristiskās organizācijas, kas ir kļuvušas neaktīvas, taču arī piedalījušās Kašmīras konfliktā [Zimmerman et al. 2019: 67].

### **3. Vardarbība kā transnacionālo teroristisko organizāciju izmantotais elements Kašmīras konfliktā**

*Lashkar-e-Taiba* (LeT) ir viens no nāvējošākajiem teroristu grupējumiem pasaulē. LeT ir kļuvis par politisko spēku Pakistānā, tās armijas pilnvaroto kaujas organizāciju un teroristu grupējumu, kas spēj veikt sarežģītus, koordinētus uzbrukumus, piemēram, 2008. gadā Mumbajā. Pierādījumi liecina, ka teroristiskie uzbrukumi Mumbajā demonstrēja LeT spēju rūpīgi plānot un stratēģiski pielāgoties, izmantojot dažādu veidu vardarbību. LeT teroristi apgūst un maina savu taktiku, lai izspiestu no valsts pretiniekus [Mannes et al. 2011: 224–229].

LeT regulāri izmanto četru veidu vardarbību – terorismu, slepkavības politisku mērķu dēļ, starpkopienu vardarbību un etnisko tīrīšanu [Tankel 2009: 49].

*Jammu and Kashmir Liberation Front* (JKLF) ir veicinājusi separātistu ideoloģiju Kašmīras ielejā un ir bijusi separātistu darbību un vardarbības atbalstītāja kopš 1988. gada. JKLF Kašmīrā laika gaitā ir izmantojusi visai dažādu veidu politisko vardarbību – terorismu, slepkavības politisku mērķu dēļ, masu protestus un sacelšanos, starpkopienu vardarbību, etnisko tīrīšanu un, iespējams, genocīdu [Ministry of Home Affairs 2019].

Teroristiskā organizācija *Hizbul Mujahideen* ir grupējums, kas šobrīd darbojas Džammu un Kašmīras reģionā. Organizācija ir viena no lielākajām, kas mīt Kašmīrā, savukārt tās kadru bāze ir veidota no vietējiem un ārvalstu teroristiem. 2005. gadā organizācija veica visvairāk teroristisko uzbrukumu – aptuveni 160, kā rezultātā tika nogalināti vairāki *Hizbul Mujahideen* biedri. 2008. gadā arī notika visai daudz uzbrukumu. Organizācija izmantojusi četru veidu politisko vardarbību: slepkavības politisku mērķu dēļ, terorismu, masu protestus un sacelšanās, kā arī starpkopienu vardarbību.

*Al Badr* ir Afganistānā apmācīts kaujinieku *Jamaat-e-Islami* spārns, kas bāzējas visā Kašmīras teritorijā. Līdz šim *Al Badr* galvenais mērķis ir bijis neatkarīga un suverēna Kašmīra, taču tajā pašā laikā organizācija ir kritiska pret Kašmīras pamatiedzīvotāju kaujinieku grupām, piemēram, JKLF [Chalk 2013]. Viens no pirmajiem gadījumiem, kad tika īstenota politiskā vardarbība, bija 1999. gadā, kad ar Pakistānas atbalstu grupējums piedalījās Kargilas iebrukumā. Pakistānas militārais iebrukums Indijas valsts teritorijā 1999. gada maijā iezīmēja Kargilas kara sākumu. Organizācija periodiski veikusi politisko vardarbību. Pēc apskatītajiem uzbrukumiem secināms, ka organizācija veikusi divu veidu politisko vardarbību – starpvalstu karu un terorismu.

*Lashkar-e-Jabbar* (LeJ) galvenais mērķis ir ieviest islāma ģērbšanās kodu un stingru islāma praksi Kašmīrā [Vijaita 2018]. Jaunākā informācija liecina, ka 2018. gadā sieviete ar uzvārdu Andarbi, kura aktīvi atbalsta LeJ, lūdza citas sievietes Kašmīrā atturēties no darba finanšu un pārvaldes iestādēs [Bhonselē 2017: 40]. Tā kā šī organizācija gan pēc mērķiem, gan darbības krietni atšķiras no citām teroristiskajām organizācijām, ir iespējams secināt, ka tā veica viena veida politisko vardarbību – slepkavības.

Teroristiskā organizācija *Jaish-e-Mohammed* (JeM) ir salīdzinoši jauns teroristu grupējums. 2000. gada 20. aprīlī JeM veica pirmo pašnāvnieku uzbrukumu Kašmīrā, uzspridzinot bumbu Indijas armijas kazarmās, kā rezultātā gāja bojā pieci Indijas karavīri. Grupējums kopš 21. gadsimta sākuma veic arvien vairāk uzbrukumu. JeM laika gaitā ir izvērsusi plašu politisko vardarbību. 2003. gadā JeM bija atbildīga par diviem pašnāvnieku mēģinājumiem nogalināt bijušo Pakistānas prezidentu Pervezu Mušarafu (*Musharraf*) [Garge & Sahay s. a.: 33].

JeM, veicot terorismu, izmanto vieglos un smagos ložmetējus, trieciensautenes, mīnmetējus, spridzekļus un granātas. Grāmatā *Militant Groups in South Asia* vēstīts, ka lielā mērā ieroči tiek piegādāti no Afganistānas, un Kašmīrā tie nonāk caur Pakistānu kontrabandas ceļā. JeM ir arī pirmā Pakistānā bāzētā teroristu grupa, kas ieviesusi pašnāvnieku uzbrukumus Kašmīrā. Vēsturiski novērots, ka organizācija pašnāvnieku uzbrukumu laikā mērķē uz militāro spēku bāzēm un drošības nometnēm. JeM nodarbojas arī ar cilvēku nolaupīšanu [Center for International Security and Cooperation s. a.]. Secināms, ka organizācija vēsturiski izmantojusi divu veidu politisko vardarbību – terorismu un slepkavības politisku mērķu dēļ.

#### 4. Transnacionālo teroristisko organizāciju ietekme Indijas un Pakistānas konfliktā par Kašmīru

Kopš 1989.–1990. gada, kad Kašmīras ielejā arvien vairāk uzliesmoja Pakistānas sponsorētie kaujinieku nemieri, abu valstu attiecības aizvien pasliktinās. Pakistānas pieaugošo neapmierinātību par Kašmīras konfliktu var noteikt gan pēc teroristisko organizāciju skaita, gan pēc teroristisko incidentu skaita, kas veikti Kašmīrā. Tiek uzskatīts, ka Pakistānas mērķis nepārprotami ir destabilizēt Indiju ar visiem iespējamiem līdzekļiem. Ilgstošs konflikts un politiskās un diplomātiskās nesaskaņas ir daļa no labi izstrādātas stratēģijas, lai noslogotu Indijas ekonomiku.

Ir četri nopietnākie un tiešākie notikumi, kas ietekmējuši Kašmīras konfliktu: Kašmīras hinduistu masveida migrācija 1990. gadā, Kargilas karš 1999. gadā, uzbrukums Uri 2016. gadā un uzbrukums Pulvamas rajonā 2019. gadā.

Piemēram, Kašmīras hinduistu masveida migrāciju 1990. gadā izraisīja teroristiskās organizācijas *Harkat-ul-Mujahideen*, *Lachkar-e-Toiba* un *Jaish-e-Mohamed*, jo tās vēlējās Kašmīras hinduistu izceļošanu no Kašmīras, kā rezultātā tika nogalināta hinduistu elite un vairāki kopienas iedzīvotāji. Pēc šī notikuma Indija aizstāvējās, izvietojot drošības spēkus pie uguns pārtraukšanas līnijas, kā rezultātā 1990. gada beigās iezīmēja lielu krīzi abu valstu attiecībās, novedot līdz kodoldraudiem [Evans 2002: 19–37].

Pēc tam, kad Pakistānā bāzētie teroristi nolaupīja *Indian Airlines* lidmašīnu, 1999. gadā sākās Kargilas karš. Par galveno kara cēloni uzskata Pakistānas karaspēka iefiltrēšanos, karavīriem maskējoties par Kašmīras kaujiniekiem. Lai gan abu valstu attiecības gadu pēc Kargilas kara bija saspīlētas, atsākās tikšanās un politisko attiecību uzlabošana, kā rezultātā 2000. gada beigās Indija pasludināja vienuspusēju pamieru [Chari 2009: 360–364].

#### Secinājumi

Veiktais pētījums ļāva nonākt pie vairākiem secinājumiem. Pirmkārt, Kašmīrā mīt dažādas teroristiskās organizācijas ar dažādu ideoloģiju. Lielākoties organizācijas ir saistītas ar *Al-Qaida* starptautisko sunnītu islāmistu kaujinieku un teroristu organizāciju un “Islāma valsti”, kas finansē un atbalsta šo organizāciju funkciju izpildi Kašmīrā un dažādu teroraktu veikšanu.

Otrkārt, organizācijas izmanto partizānu uzbrukumus, pašnāvnieku uzbrukumus, uzbrukumus civiliedzīvotājiem un drošības spēkiem, granātu mešanu, terora aktus, militāro iebrukumu, ievērojamu personu nogalināšanu un/vai nolaupīšanu, lidmašīnu nolaupīšanu un sprādzienus. Kopīgais elements teju visām organizācijām ir mērķis pievilināt Indijas musulmaņu iedzīvotājus globālajam džihādā un Indijas kontrolēto Kašmīras daļu pievienot Pakistānai.

Treškārt, ir iespējams secināt, ka mērķi transnacionālajām teroristiskajām organizācijām, kuras darbojas Kašmīrā, ir līdzīgi, taču izmantotās stratēģijas, vardarbība kā elements un metodes ir dažādas. Tāpat arī bāzēšanās Kašmīrā, organizācijas biedru skaits, resursu pieejamība un transnacionālie teroristiskie tīkli būtiski ietekmē to, kā organizācija izmanto vardarbību.

### **Izmantotie avoti un literatūra**

1. Alaimo, M., & Tong, Y. (2018). A comparison study of the typologies of terrorist organizations using geographic information systems. *International Journal of Peace Studies*, 23(2), 6.
2. Al Badr. (2001). *South Asia Terrorism Portal*. Pieejams: [https://www.satp.org/satporgrp/countries/india/states/jandk/terrorist\\_outfits/al\\_badr.htm](https://www.satp.org/satporgrp/countries/india/states/jandk/terrorist_outfits/al_badr.htm)
3. Bhonsle, R. (2017). Pakistan organisations involved in terrorism in India. *AAKROSH*, 40.
4. Center for International Security and Cooperation. (s. a.). *Jaish-e-Mohammed*. Pieejams: [https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/jaish-e-mohammed#highlight\\_text\\_9359](https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/jaish-e-mohammed#highlight_text_9359)
5. Chalk, P. (ed.). (2013). *Encyclopedia of Terrorism*. Vol. 1. S. I.: ABC-CLIO.
6. Chari, P. R. (2009). Reflections on the Kargil war. *Strategic Analysis*, 33(3), 360–364.
7. Evans, A. (2002). A departure from history: Kashmiri Pandits, 1990–2001. *Contemporary South Asia*, 11(1), 19–37.
8. *Exodus of Kashmiri Hindus*. Pieejams: [https://hmong.in.th/wiki/Exodus\\_of\\_Kashmiri\\_Hindus](https://hmong.in.th/wiki/Exodus_of_Kashmiri_Hindus)
9. Garge, R., & Sahay, C. D. (s. a.). *Rise of Jaish-e-Mohammed in Kashmir Valley*. Pieejams: <https://www.vifindia.org/sites/default/files/rise-of-jaish-e-mohammed-in-kashmir-valley.pdf>



10. Golder, B., & George, W. (2004). What is 'terrorism'? Problems of legal definition. *UNSWLJ*, 27, 270.
11. Hizb-ul-Mujahideen. (2001). *South Asia Terrorism Portal*. Pieejams: [https://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/jandk/terrorist\\_outfits/hizbul\\_mujahideen.htm](https://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/jandk/terrorist_outfits/hizbul_mujahideen.htm)
12. Kanwal, G. (1999). Proxy war in Kashmir: Jihad or state-sponsored terrorism? *Strategic Analysis*, XXIII, 1. Pieejams: [https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa\\_99kag02.html](https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_99kag02.html)
13. Kydd, A. H., & Walter, B. F. (2006). The strategies of terrorism. *International Security*, 31(1), 49–80.
14. Mannes, A., Shakarian, J., Sliva, A., & Subrahmanian, V. S. (2011, September). A computationally-enabled analysis of Lashkar-e-Taiba attacks in Jammu and Kashmir. In: *2011 European Intelligence and Security Informatics Conference* (pp. 224–229). IEEE.
15. Mars, P. (1975). The nature of political violence. *Social and Economic Studies*, 24(2), 221–238.
16. Ministry of Home Affairs. (2019). *Strong Action against Terrorism in Jammu & Kashmir*. Pieejams: <https://pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1569293>
17. Muller, E. N., & Weede, E. (1990). Cross-national variation in political violence: A rational action approach. *Journal of Conflict Resolution*, 34(4), 624–651.
18. Singh, V. (2018). Media reports cited against Asiya Andrabi. *The Hindu*. Pieejams: <https://www.thehindu.com/news/national/media-reports-cited-against-asiya-andrabi/article25560119.ece>
19. Tinkel, S. (2009). *Lashkar eTaiba: From 9/11 to Mumbai*. London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence.
20. Turk, A. T. (2004). Sociology of terrorism. *Annual Review of Sociology*, 30, 271–286.
21. Wentz, L. K., & Wagenhals, L. W. (2004, June). Effects based operations for transnational terrorist organizations: assessing alternative courses of action to mitigate terrorist threats. In: *Proceedings of Command and Control Research and Technology Symposium*. San Diego.
22. Zimmerman, L., Logan, M., & Ligon, G. S. (2019). *Violent Non-State Actors and the Kashmir Conflict*. NSI White Paper.
23. Zutshi, C. (2005). Kashmiri separatists: Origins, competing ideologies and prospects for resolution of the conflict. *Pacific Affairs*, 78(1), 148–150.